

Щурик Надія Миколаївна, *провідний спеціаліст-юрисконсульт Шумського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді*

ВИДАТКИ НА ФІНАНСУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

За роки незалежності України хоча й відбулися значні економічні перетворення, проте не сформована адекватна сучасним вимогам фінансова система, складовою якої, безумовно, є фінансове забезпечення армії. Нинішній механізм фінансового забезпечення збройних сил має суттєві недоліки і не може повністю забезпечити їхнє реформування та розвиток. Можемо констатувати, що на сьогодні не сформовано системного підходу до фінансового забезпечення українських військ.

Відомо, що обороноздатність Збройних Сил України повністю залежить від рівня соціально-економічного розвитку держави, яка на утримання військ щорічно виділяє відповідні фінансові ресурси, перерозподіл яких здійснюється через складові фінансового механізму з метою своєчасного і повного забезпечення оборонних потреб. Безпека держави та її економічне зростання нерозривно пов'язані зі станом і можливостями використання економічного і воєнного потенціалів.

Дослідження рівня воєнно-економічної безпеки України свідчать про необхідність його підвищення та застосування системного підходу до вирішення проблем воєнно-економічної безпеки. Воєнно-економічна безпека має розглядатись як базова складова формування загальної системи національної безпеки держави, що обумовлює актуальність дослідження фінансування Збройних

Сил України як суб'єкта забезпечення національної безпеки.

Враховуючи специфіку фінансового забезпечення Збройних сил, можемо констатувати, що це питання не досить часто розглядається науковцями. Серед українських вчених та урядовців, що приділяли увагу фінансуванню оборони, слід назвати таких як В.П.Горбулін, Б.А.Демидов, Ю.Б. Медведєв, В.І. Мунтіян, А.М. Павленко, І.М. Семеніхін, котрі в своїх дослідженнях визначили роль і місце оборонних фінансів у фінансовій системі держави, обґрунтували необхідність кількісних і якісних змін у Збройних Силах України. Разом з тим, низка проблемних питань фінансового забезпечення збройних сил потребує подальшого дослідження. Сьогодні постала необхідність більш повного розкриття сутності і значення фінансового забезпечення армії, чіткого визначення її ролі і функцій, глибокого аналізу зарубіжного досвіду фінансового забезпечення армії, що особливо важливо в умовах використання внутрішніх джерел фінансування, а також визначення шляхів виходу Збройних Сил України із існуючого складного економічного стану. Суттєвим недоліком фінансового становища у Збройних Силах України є недосконалість заходів щодо прогнозування рівнів їх фінансування. Це має пряму вплив на реалізацію державних програм реформування і розвитку української армії. Особливої гостроти питання фінансового забезпечення набуває

в умовах військової агресії з боку Російської Федерації.

Видатки на оборону є складовою частиною державних фінансів. Окремі автори вважають, що до галузевих фінансів військові фінанси віднести не можна, тому що за своєю сутністю вони є особливими функціональними фінансами загальнодержавного значення і охоплюють багато напрямів діяльності. Адже оборона країни не є галуззю реального сектора, а є специфічною, спеціальною потребою, що задовольняється відповідно до її особливої загальнодержавної функції. Оборонні фінанси – це грошові відносини, які виникають з приводу формування, розподілу, обміну і використання економічних ресурсів на підготовку оборони держави, що включають утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, воєнні дослідження, видатки на ліквідацію військової діяльності. Ці видатки забезпечують, по-перше, умови виживання держави; по-друге, розвиток вітчизняних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; по-третє, підготовку висококваліфікованих спеціалістів найвищого рівня; по-четверте, робочі місця; по-п'яте, експорт озброєнь, який дає можливість збільшити потенціал держави; по-шосте, співробітництво у військово-політичній сфері; по-сьоме, оборонні фінанси – це запорука стабільності, що є необхідною умовою для міжнародної торгівлі та добросусідських відносин [1, с. 33].

Армія належить до державного сектору економіки і її функціонування залежить насамперед від обсягів бюджетних асигнувань, які виділяються

на національну оборону і на основі яких формується оборонний бюджет. Оборонний бюджет – це менше, ніж оборонні витрати, оскільки він є їх складовою частиною і являє собою офіційний кошторис прямих оборонних витрат, які виділені в державному бюджеті в спеціальний розділ. Іншими словами, оборонний бюджет – це загальний обсяг грошових коштів, які виділяються державою для фінансування конкретних потреб збройних сил протягом даного фінансового року. Оборонні витрати – це грошові витрати на підготовку оборони держави, що включають: утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості тощо. За витратами оборонні фінанси розподіляють на три групи: прямі, побічні та приховані [2].

Прямі оборонні витрати охоплюють витрати Міністерства оборони і складають основну частину оборонних витрат. До них належать витрати на: утримання та навчання особового складу збройних сил, придбання, утримання та експлуатацію озброєння, військової техніки та майна, воєнні науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки, миротворчу діяльність тощо. Прямі оборонні витрати поділяють на поточні та капітальні. До поточних прямих оборонних витрат входять витрати, пов'язані, в основному, з підтримкою бойової могутності збройних сил на досягнутому рівні (грошове утримання військовослужбовців та заробітна плата цивільного персоналу, витрати на медичне обслуговування, транспортування та інші види забезпечення діяльності особового складу, витрати, пов'язані з

експлуатацією та ремонтом військової техніки). До капітальних прямих поточних оборонних витрат належать капітальні витрати, які відображають процес матеріально-технічного переоснащення збройних сил та розвиток оборонної інфраструктури (закупівля озброєння та військової техніки, військового будівництва тощо). Побічні (їх ще називають «непрямими») оборонні витрати – це витрати, пов'язані з утриманням збройних сил, ліквідацією наслідків війн (відсотки на погашення державного боргу, пенсії та допомога ветеранам війни, інвалідам, сім'ям загиблих тощо). Приховані оборонні витрати за своїм характером та значимістю належать до оборонних витрат, але проходять по кошторисах цивільних міністерств і відомств: міністерства фінансів, освіти, охорони здоров'я та інших.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про оборону України» фінансування потреб національної оборони здійснюється виключно за рахунок Державного бюджету України в обсягах, розмір яких визначається щорічно Законом України «Про Державний бюджет України», які забезпечують належне виконання завдань оборони, але не менше трьох відсотків від запланованого обсягу ВВП.

Боездатність Збройних Сил України, моральний дух особового складу та його соціальний захист значною мірою залежать від реалізації механізму фінансового забезпечення армії. Тому визначення основних критеріїв та напрямів фінансового забезпечення є надзвичайно актуальним в сучасних умовах. Слід враховувати, що фінан-

совий механізм за ринкових умов потребує чіткої взаємодії всіх його складових. Серед них немає таких, якими можна було б знехтувати чи застосувати без взаємозв'язку з іншими складовими. Разом з тим, деякі складові цього механізму можна вважати вихідними. Це, зокрема, фінансове планування та фінансовий контроль за витрачанням коштів на утримання військ. Проте механізм фінансового забезпечення оборони має й інші аспекти свого здійснення. Для того щоб профінансувати відповідні програми, необхідно відпрацювати й законодавчо визначити напрями мобілізації ресурсів. Таким чином, фінансовий механізм в цілому – це принципова схема практичного використання військових фінансів в економіці збройних сил, їх впливу на військово-економічні відносини.

В умовах коли держава, як з об'єктивних, так і суб'єктивних причин не може забезпечити навіть мінімальну потребу Збройних Сил України, актуальним є питання ефективного і результативного використання тієї суми коштів, яку на сьогодні держава спроможна виділити на забезпечення обороноздатності. Національна оборона держави – це одна з основних функцій, що має виконуватися державою постійно. Світовий досвід свідчить, що сфера оборони є не лише споживачем національного продукту, але і його творцем. Адже виконання замовлень для потреб оборони – це інвестиції в такі галузі економіки, як машинобудування, радіоелектроніка, легка промисловість, наукові дослідження тощо.

Отже, сьогодні як ніколи зросла актуальність проблеми фінансового забезпечення потреб Збройних Сил України, адже вони є одним з найважливіших національних пріоритетів, гарантом державної незалежності України, умовою її прогресивного, мирного економічного розвитку і, відповідно, зростання добробуту громадян. Недостатній рівень фінансування армії в період її реформування в умовах ринкової економіки України поставили питання щодо необхідності якісних змін у підходах до планування, витрачання та обліку фінансових ресурсів, до пошуку внутрішніх джерел фінансування військ. Забезпечення ефективного використання оборонних коштів в

умовах сучасної економіки країни залежить від професійності, здатності працювати в нових економічних умовах та вимагає вмілої діяльності органів управління і особового складу Збройних Сил України. Слід зауважити, що оборонний бюджет не можна розробляти без стратегічного планування, без розуміння суті воєнної стратегії. При ухваленні рішень, що впливають на обороноздатність армії, треба вимагати оцінки ефективності розподілу та використання ресурсів, а також відповідної інформації щодо цілей і завдань, що дозволить своєчасно вживати заходів, спрямованих на досягнення кінцевої мети і недопущення негативних наслідків.

Література:

1. Буряченко А. Перспективи фінансового забезпечення розвитку Збройних Сил України / Андрій Буряченко // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 7. – С. 31–41.
2. Мунтіян В.І. Оборонний бюджет: світовий досвід та можливі шляхи реформування в Україні / Рада національної безпеки і оборони України. Національний інститут стратегічних досліджень. Просвіта, 1996. – 164 с.

Якубовська Наталія Степанівна, *головний економіст відділу бюджету бюджетного управління департаменту фінансів Тернопільської ОДА*

ПРОБЛЕМИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

За роки незалежності України змінилися економічна, соціальна, духовна сфери нашого суспільства та відбулися вагомі зрушення у напрямку ринкового господарювання – приватизовано об'єкти державної власності, створена відповідна інфраструктура тощо. Але ще досить велика робота має бути проведена для того, щоб ринкові методи господарювання ввійшли у свідо-

мість кожного, підприємці навчилися виготовляти конкурентоспроможну продукцію, покращити її якість, приватний сектор економіки давав нові робочі місця з відповідною заробітною платою. Для вирішення цих економічних та пов'язаних з ними соціальних питань необхідні подальші ринкові перетворення, включаючи і сферу бюджетних відносин.